

№ 08 (457)
Люты 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ Пасля свята: якім быў сёлетні Дзень роднай мовы? – *стар. 2 і 3*
- ☞ Канферэнцыя: чарговыя Капусцінскія чытанні – *стар. 2*
- ☞ Наша гісторыя: лекар, паўстанец Аляксандр Акінчыц – *стар. 4*

Фота: Наталі К. ГРЭВЧ

На тым тыдні...

✓ **13 лютага** ў «Галерэі Ё» у межах цыкла мерапрыемстваў «Artes Liberales» адбылася **прэзентацыя інтэрнэт-праекта «Некропалі Беларусі»** (<http://niekropali.by>). Праект створаны грамадскай арганізацыяй «Беларускі камітэт ІКАМОС» для збору інфармацыі аб гістарычных могілках Беларусі і аб старадаўніх пахаваннях на іх. Пас-

✓ **18 лютага** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшлі **прэзентацыя кнігі «Proglas» і адкрыццё выстаўкі працаў славацкага мастака-скульптара Людмілы Цвенграшовай** (з асабістай калекцыі Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Марыяна Сэрваткі), прымеркаваныя да 1150-годдзя прыходу Святых Кірылы і Мяфодзія ў Вялікую Маравію.

«Proglas» – вялікі твор IX стагоддзя, напісаны глаголіцай, якую распрацаваў Канстанцін Філасаф, аднолькава значны і для XXI стагоддзя, бо славіць вечнае святло Хрыста, які прыйшоў, каб «з'яднаць народы». Пад час імпрэзы ўпершыню «Проглас» загучаў на беларускай мове, вершаваны пераклад якога зрабіў бард Алесь Камоцкі.

✓ **19 лютага** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры Навум Гальпяровіч прэзентаваў сваю новую кнігу **«Сюжэт для вечнасці»**, дзе прадстаўлены лепшыя творы розных гадоў, якія ярка сведчаць пра творчы здабытак вядомага паэта, празаіка, эсэіста.

✓ **21 лютага** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі сумесны праект Нацыянальнага гістарычнага музея і Беларускага саюза мастакоў **«Маляўнічае гістарычнае Палессе»**.

Выставачны праект, прысвечаны гэтаму краю, нарадзіўся не выпад-

кова. Яго ініцыятары – мастакі Ігар Арлоў, Віктар Барабанцаў, Анатоль Бяляўскі, Уладзімір Кожух, Уладзімір Капшай, Алена Матросова, Вячаслаў Мурашка, Эдуард Рымаровіч, Алесь Суша – былі захопленыя прыродай і непаўторным каларытам Прыпяцкага краю пад час сумеснай працы над экспазіцыяй Музея прыроды, адкрытага ў Ляскавічах Жлобінскага раёна ў 2012 годзе. Але на гэтым іх творчае супрацоўніцтва не завяршылася – мастакі вырашылі ўвасобіць сваё захапленне і натхненне Усходнім Палессем у выстаўцы «Маляўнічае гістарычнае Палессе».

Выстаўка працуе да 17 сакавіка.

✓ **21 лютага** Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі падрыхтавала **праграму святкавання Міжнароднага дня роднай мовы**. Ужо другі год запар з гэтай нагоды праводзяцца тэматычныя літаратурныя чытанні.

У святочнай праграме былі прагляд відэафільма «Разнамоўны калейдаскоп», прэзентацыя кніжнай экспазіцыі «Суветная літаратурная класіка па-беларуску», знаёмства з прэзентацыяй «Вянок – кніга паэзіі» (да 100-годдзя з дня выдання збор-

ніка вершаў Максіма Багдановіча), паэтычныя чытанні твораў са зборніка вершаў «Вянок».

Падрабязней пра імпрэзу – на стар. 2.

✓ **21 лютага** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася літаратурная вечарына **«Пароль неўміручасці – родная мова»**, прысвечаная Міжнароднаму дню роднай мовы. У вечарыне ўзялі ўдзел літаратары розных нацыянальнасцяў, якія жывуць і працуюць у Беларусі, але шануюць сваю родную мову.

✓ **22 лютага** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшлі **«Ноч беларускай літаратуры»**, прымеркаванай да Міжнароднага дня роднай мовы. Імпрэза прайшла ў фармаце свабоднага мікрафона. Наведнікі змаглі не толькі пазнаёміцца з творчасцю сучасных беларускіх літаратараў, але і прадставілі на суд свае творы.

А. Камоцкі; праца Л. Цвенграшовай

ля агляду магчымасцяў сайта і асноўных мэтай праекта, зробленага галоўным каардынатарам Цімохам Акудовічам, наведнікі задалі шмат пытанняў, цікавіліся, якія юрыдычныя нормы існуюць для апісання гістарычных пахаванняў, давалі парады па прыцягненні новых людзей да ініцыятывы.

✓ **21 лютага** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі сумесны праект Нацыянальнага гістарычнага музея і Беларускага саюза мастакоў **«Маляўнічае гістарычнае Палессе»**.

Выставачны праект, прысвечаны гэтаму краю, нарадзіўся не выпад-

21 студзеня ва ўсім свеце адзначаецца Міжнародны дзень роднай мовы. Не абмінулі ўвагай гэтую дату і супрацоўнікі Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Яны зладзілі літаратурныя чытанні, гасцямі і ўдзельнікамі якіх сталі вучні двух сёмых класаў мінскай сярэдняй школы № 26.

Пачатку школьнікаў чакаў невялікі экскурс у гісторыю, з якога даведаліся, што 21 лютага 1951 года ў горадзе Дака, сталіцы Бангладэш, ад куляў паліцыі загінулі студэнты – удзельнікі дэманстрацыі ў абарону сваёй роднай мовы бенгалі, якую яны патрабавалі прызнаць адной з дзяржаўных моваў краіны. З 2000 года паводле рашэння ЮНЕСКА 21 лютага і адзначаецца як Дзень роднай мовы.

Пад час імпрэзы школьнікі паглядзелі фільм «Разнамоўны калейдаскоп», падрыхтаваны супрацоўнікамі бібліятэкі. Ён відавочна зацікавіў гледачоў, і па заканчэнні прагляду дзеці разам з вядучай імпрэзы Вольгай Смык, загадчыцай аддзела сацыяльна-культурнай і інфармацыйнай дзей-

Каб не аджывала, а жыла

насці, актыўна абмяркоўвалі тое, што пачулі і ўбачылі. У фільме было шмат цікавых звестак пра розныя мовы свету, і невыпадкова пасля гэтага распачалася гаворка пра нашую родную мову. Удзельнікі імпрэзы даведаліся, што, згодна з даследаваннямі ЮНЕСКА, беларуская мова

Вольга Смык

з'яўляецца адной з найбагацейшых і самай мілагучнай мовай у свеце, пасля італьянскай.

Спецыяльна да Дня роднай мовы ў бібліятэцы была падрыхтаваная выстаўка «Сусветная літаратурная класіка па-беларуску». З ёю школьнікаў пазнаёміла Ніна Камарова, загадчыца аддзела абслугоўвання чытачоў. Не абмінулі ўвагай яна і тых, хто працаваў над перакладамі твораў на беларускую мову, тым больш што іх імёны – Пятрусь Броўка, Рыгор Барадулін, Максім Танк, Кандрат Крапіва і іншыя – былі добра вядомыя слухачам.

Н. Камарова зладзіла невялікі эксперымент – разам з ёю дзеці чыталі вядомыя літаратурныя творы спачатку на рускай, а пасля на беларускай мове і параўноўвалі іх. І дзеці, і вядучая згадзіліся, што творы Івана Крылова, Мікалая Някрасава і іншых рускіх класікаў на нашай мове гучаць

Ніна Камарова

гэтак жа цудоўна, і ў той жа час знаходзіцца ў іх нешта новае, дагэтуль нячутае, але сваё, роднае. Хацелася б думаць, што гэты вопыт не будзе для ўдзельнікаў імпрэзы дарэмным і яны паспрабуюць чытаць творы сусветнай літаратуры і па-беларуску таксама.

Не засталася без увагі і яшчэ адна важная падзея – сёлета спадзяецца роўна стагоддзе з дня выдання зборніка

вершаў Максіма Багдановіча «Вянок». Супрацоўніца бібліятэкі Яўгенія Церальчук расказала, што М. Багдановіч першым паспрабаваў злучыць беларускую літаратуру з сусветнай, ён імкнуўся паказаць, што творы сусветнай літаратуры будуць зразумелымі і на беларускай мове таксама. Так, у якасці эпіграфу да многіх сваіх вершаў Максім Багдановіч браў словы вядомых паэтаў – Генрыха Гейнэ, Фрыдрых Шылера, Аляксандра Пушкіна. А па заканчэнні расповеду вучні мелі магчымасць прачытаць са зборніка вершы, якія яны найбольш упадабалі. Такіх было нямала.

«Кветкі без вады гінуць, а нацыя гіне без мовы», – гэтымі словамі скончылася імпрэза. Можа стацца, што пад час яе былі запаленыя яшчэ некалькі агеньчыкаў любові да роднай беларускай мовы. А яшчэ пад час яе прагучалі наступныя лічбы: сёння ў свеце існуе каля сямі тысяч моваў і дыялектаў. Цалкам верагодна, што да канца XXI стагоддзя знікне палова з іх – цяпер кожны месяц у свеце знікаюць дзве мовы. Хацелася б думаць, што гэта не пра нас.

Ніна КАЗЛЕНА
Фота айтар

Капусцінскія чытанні

«Памяць ушануем справамі» – пад такой назваю прайшлі штогадовыя Капусцінскія чытанні ў Жлобінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Н.К. Крупскай. А гісторыя чытанняў такая. Літаратурная прэмія імя А.П. Капусціна заснаваная Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза беларускіх пісьменнікаў і Жлобінскім райвыканкам у 1997 годзе, традыцыйна прысуджаецца двум лаўрэатам з 2011 года. А сёлета ўручалася 14-ы раз. Сярод лаўрэатаў чытанні добра вядомыя імёны: Міхась Даніленка, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Ліпскі, Валянціна Кадзетава, Аляксандр Каляда і іншыя. І наш краязнаўчы архіў у бібліятэцы з года ў год папаўняецца дакументамі аб лаўрэатах літаратурнай прэміі імя А.П. Капусціна і іншымі краязнаўчымі матэрыяламі, якія нам дапамагае збіраць Мікалай Шуканаў, мясцовы краязнавец, карэспандэнт раённай газеты «Новы дзень».

Пачаліся апошнія чытанні з паказу на мультымедычным экране выяваў Аляксандра Капусціна і лаўрэатаў мінулых гадоў. Сёлета лаўрэатамі сталі калектыў раённай газеты «Новы дзень» і Міхась Сліва – сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага саюза журналістаў, пазаштатны карэспандэнт часопіса «Вожык», уладжэнец Рагачоўскага раёна. У Капусцінскіх чытаннях, як і заўсёды, прынялі ўдзел сястра пісьменніка Любоў Пятроўна, яго пляменніца Зоя Іванаўна, намеснік старшыні Жлобінскага райвыканкама В. Касцяйкоў, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі У. Гаўрыловіч, творчая моладзь Жлобіншчыны, чытачы і бібліятэкары, мясцовыя паэты.

Трэба адзначыць, што газета «Новы дзень» трапіла ў лік капусцінскіх лаўрэатаў невыпадкова. Яе калектыў мае шэраг узнагародаў: Ганаровыя граматы Вярхоўнага Савета БССР, Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

Словы ўдзячнасці за ўзнагароды выказала галоўны рэдактар газеты «Новы дзень» Галіна Мельнікава. Яна адзначыла, што ў Год кнігі калектыў выдання надаваў асаблівую ўвагу папулярнасці неапублікаваных твораў пісьменнікаў-землякоў (сярод іх былі і творы А. Капусціна), а таксама друкаваліся творы маладых аўтараў.

З гуарам распавёў пра сябе «свежы» лаўрэат Міхась Сліва (сапраўднае прозвішча Кавалёў). Ён з'яўляецца дыпламантам першага і другога Усебеларускага фестывалю народнага гумару ў Аўцюках, піша апавяданні, гумарэскі, казкі. Выдаў ужо 12 кніг.

У. Гаўрыловіч (злева) пад час канферэнцыі

У гонар лаўрэатаў прагучалі беларускія мелодыі на фартэпіяна, цымбалах, жалейцы ў выкананні педагогаў школы мастацтваў № 1 Ларысы Сухан, Андрэя Казлоўскага, Ліліі Гайнанавай. Цёпла, гучнымі апладысмантамі віталі ўдзельнікі мерапрыемства дзіцячы ансамбль школы мастацтваў № 2, якія выканалі песню пра Жлобін.

Ніна КАРПАВА,
галоўны бібліятэкар аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Жлобінскай ЦРБ імя Н.К. Крупскай

Шаноўныя сябры!

Краязнаўцы і экскурсаводы, гісторыкі і архітэктары, настаўнікі і супрацоўнікі музеяў, грамадскіх арганізацыяў, турфірмаў, раённых аддзелаў культуры!

20 і 21 красавіка ў Беларусі адбудзецца чарговы Фэст экскурсаводаў. Ён прымеркаваны да Міжнароднага дня помнікаў і гістарычных мясцінаў, які з ініцыятывы ЮНЕСКА вось ужо 30 гадоў адзначаецца 18 красавіка.

У Беларусі Фэст экскурсаводаў узнік у 2009 годзе з мэтай «падружыць» людзей з помнікамі, пазнаёміць жыхароў канкрэтных рэгіёнаў, гарадоў, вёсак, раёнаў і нават вуліцаў з тымі помнікамі, побач з якімі яны жывуць і ходзяць кожны дзень. У свядомасці чалавека часта жыве ўяўленне, што калі ты жывеш у нейкім месцы, то значыць ўсё пра яго ведаеш – і нічога цікавага побач няма. І менавіта ў гэтым хаваецца прычына занябанасці шмат якіх гістарычных будынкаў. «Адкрыць вочы» мясцовым – вось што можа паспрыяць захаванню і адраджэнню таго ці іншага помніка!

Фэст экскурсаводаў – гэта шэраг бясплатных экскурсіяў па небанальных мясцінах і тэмах, якія будуць праведзеныя на працягу 2 дзён па розных кутках Беларусі. Кожны год мы спрабуем данесці інфармацыю пра бясплатныя экскурсіі менавіта да жыхароў тых раёнаў і вуліцаў, дзе яна будзе адбывацца.

Фэст экскурсаводаў – гэта адкрытая акцыя.

Мы звяртаемся да краязнаўцаў і экскурсаводаў – прапануйце свае цікавыя пешаходныя маршруты. Падрыхтуйце тэму, якую вам даўно карцела раскрыць, але не было на яе камерцыйнага захаду. Ахвярайце некалькімі гадзінамі, каб падзяліцца сваімі ведамі з тымі, хто хацеў бы больш даведацца пра родныя мясціны.

Мы шукаем актыўных людзей у абласных і раённых цэнтрах для да-

памогі ў арганізацыі сваіх міні- (а можа, і не міні) Фэстаў у рэгіёнах. У Мінску за 2 дні праводзіцца больш за 30 экскурсіяў. Нам бы хацелася, каб іншыя гарады Беларусі не адставалі ў гэтай справе.

Будзем радыя бачыць сярод удзельнікаў Фэсту і турыстычныя прадпрыемствы. Дадайце ў агульны спіс сваю бясплатную экскурсію! Гэта дазволіць большай колькасці людзей даведацца нешта новае, а вам зробіць неаблагу рэкламу.

Сёлета ў межах Фэсту будуць працаваныя і праведзеныя экскурсіі для людзей з абмежаванымі магчымасцямі ў Мінску.

Мы паспрабуем раскрыць тэму, якую ў якасці «гадавой» прапановаў Міжнародны камітэт ІКАМОС, – ахова помнікаў адукацыі.

Будзе павялічаная колькасць экскурсіяў на веласіпедзе і для самых маленькіх дзяцей.

Дый шмат чаго яшчэ цікавага... Мы адкрытыя да супрацоўніцтва і чакаем новых удзельнікаў з цікавымі ідэямі.

Аргкамітэт Фэсту экскурсаводаў 2013: ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС», ГА «Беларуская асацыяцыя экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў», інтэрнэт-партал «Holiday.by», краязнаўчы клуб «Дыярыш» (БДПУ імя Максіма Танка), турыстычная фірма «ТандэмТур».

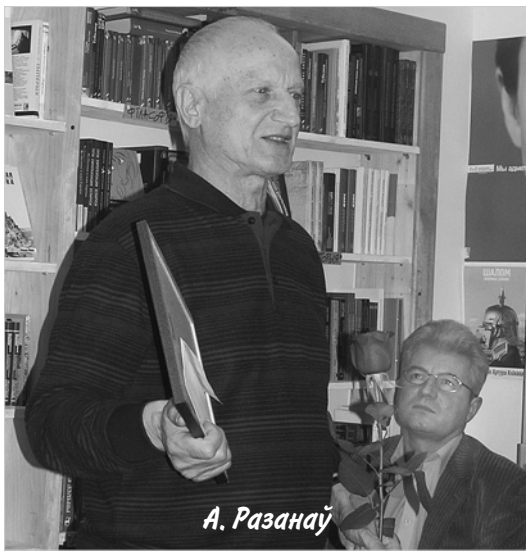
Сябры, наступны нумар газеты
выйдзе 11 сакавіка

«Залаты апостраф» знайшоў сваіх герояў

22 лютага ў сталічнай кнігарні «Логвінаў» было людна. Прычынаю ж таму быў не кніжны ажыятаж, а ўручэнне штогадовай прэміі «Залаты апостраф». Яна была заснаваная часопісам «Дзеяслоў» у 2003 годзе, і за гэты час яе лаўрэатамі сталі больш за трыццаць аўтараў, сярод якіх – Васіль Быкаў, Віктар Казько, Уладзімір Някляеў ды іншыя паэты і празаікі.

Барыс Пятровіч, галоўны рэдактар «Дзеяслова» і старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў, пашкадаваў, што намінантам прэміі можна стаць толькі

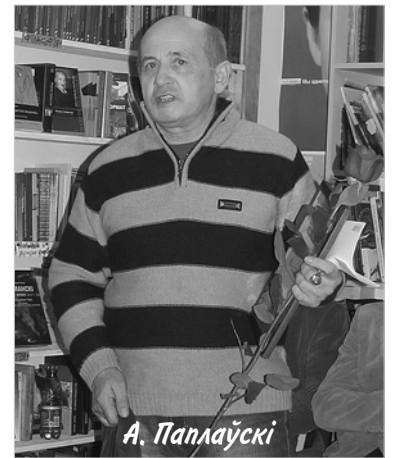
А. Разанаў

аднойчы. «Зрэшты, прывілы створаныя, каб іх парушаць, – заўважыў ён. – Магчыма, ужо ў наступным годзе прэтэндаваць на прэмію можна будзе не адзін раз». Літаратары, якія прысутнічалі на імпрэзе, гэтую ідэю ўхвалілі. Асабліва актыўна яе падтрымаў Леанід Дранько-Майсюк. Болей вядомы як паэт, некалькі гадоў таму ён атрымаў «Залаты апостраф» – праўда, у намінацыі «Проза». Выглядае, што спыняцца на дасягнутым Дранько-Майсюк не збіраецца – чаму б не ат-

рымаць прэмію яшчэ і за вершы, калі яны таго вартыя?

Інтрыгу з сёлетняй прэміяй арганізатары імпрэзы вытрымалі, напэўна, прымусіўшы патэнцыйных пераможцаў няма-ла пахвалявацца. Але ўрэшце патаемнае стала вядомым: пераможцам у намінацыі «Паэзія» быў названы Алесь Разанаў, дыплом за аповесць «Lapido» павёз у Брэст Алесь Паплаўскі, а лепшым аўтарам у намінацыі «Дэбют» стала Марына Яўсейчык. Акрамя таго, была прызначаная і спецыяльная прэмія «За ўклад у сучасную беларускую літаратуру», якую сёлета атрымаў пісьменнік Анатоль Кудравец.

Своеасаблівы вынік імпрэзы падвёў паэт Уладзімір Някляеў: «Часопісныя прэміі – гэта тая ацэнка творчасці, якую даюць прафесіяналы, таварышы па цэху. Нашыя цяжкасці мы можам пераадолець толькі якаснымі тэкстамі, – падкрэсліў ён. – У сённяшняй сітуа-

А. Паплаўскі

ацы, і не толькі літаратурнай, нам трэба не выжываць, а жыць».

Зрэшты, можа і не варта зацыклівацца на самой сітуацыі. Вершы і проза – пішуцца, прэміі – уручаюцца. А чытачы з радасцю сустракаюць новыя творы беларускай літаратуры. Значыць, будзем жыць.

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота аўтара

Тэма для абмеркавання

Нашы дзеці не маюць права на родную мову

Да такой высновы я прыйшоў пад час павышэння кваліфікацыі педагогаў. Мы тады праходзілі Закон Рэспублікі Беларусь «Аб правах дзіцяці». Вучылі нас так – уся група праглядае назвы артыкулаў Закону, а кожны для сябе вылучае толькі тры, найбольш яму блізкія. У каго дзіця калека, то той зверне ўвагу на артыкулы з сацыяльнай дапамогай, каго даймае школьнік-хуліган – той будзе шукаць працэдуры з міліцыяй і г.д. Я ж не здолеў выбраць аніводнага артыкула. Бо права на беларускую мову (нават слова «беларускі») у беларускім Законе не знайшоў. Штосьці падобнае прамільгнула ў артыкуле 23. *Права на адукацыю: «Кожнае дзіця мае права на атрыманне бясплатнай адукацыі, у тым ліку на роднай мове, выбар навучальнай установы ў адпаведнасці з актамі заканадаўства РБ».*

Але гэта не пра дзяржаўную, а пра родную мову. Калі прыгледзецца, то можна і так зразумець: армянін у нас тут мае права навучаць сваё дзіця на роднай мове, а на беларускай – не.

Тым не менш, на беларускай мове дзеці вучацца, гэта факт. Але права на беларускую мову не маюць. Можна было б задаволіцца такім станам. Але звярніце ўвагу на адзін з першых артыкулаў – *Дзіця мае права на жыццё*. Здавалася б, навошта прапісаць гэтае права? Дзіця і так жыве. Але ў юрыдычным свеце не ўсё так проста. У гэтым сказе схаваная глыбокі сэнс і адказы на пытанні: што такое «жыццё», калі пачынаецца жыццё – ад зачатця ці ад моманту нараджэння. А эмбрыён яшчэ не лічыцца дзіцём? і г.д.

Што значыць «мець права на беларускую мову»? Можна, юрысты пасмяюцца з такой пастаноўкі пытання. Але ў рэальнасці сітуацыя з беларускай мовай проста катастрофічная. У «беларускамоўных» школах настаўнікі ідуць на любыя хітрыкі, абы не было беларускай мовы. І даводзіцца тлумачыць ім, як школьнікам: «Беларуская мова – не ёсць руская мова, а руская мова – не

беларуская. Калі вы гаворыце па-руску, то гэта значыць, што вы не гаворыце па-беларуску. Калі вы не гаворыце па-беларуску, то гэта значыць, што беларускай мовы няма. Удумайцеся!!! У беларускамоўнай школе няма беларускай мовы!!!»

Я звяртаўся ў Нацыянальную камісію па правах дзіцяці. Там спіхнулі праблему ў сферу адукацыі:

«...Улічваючы тое, што Закон РБ «Аб адукацыі» з'яўляецца асноўным заканадаўчым актам, які рэгулюе пытанні адукацыі, лічым, што дадатковага прававога замацавання, у тым ліку і ў Законе РБ «Аб правах дзіцяці», права грамадзян на навучанне і выхаванне на беларускай мове не патрабуецца», – адказаў намеснік міністра адукацыі Віктар Якжык. (Дарэчы, вышэйзгаданы артыкул 23 «Права на адукацыю» чамусьці ёсць у «Правах дзіцяці». Гэта пры тым, што існуе цэлы Закон «Аб адукацыі».)

Дзіўна, але юрыдычнае паняцце «беларуская мова» рэжым пільна ахоўвае ад грамадзянаў. Паспрабуйце прасачыць, як Канстытуцыйнае права выбару мовы развіваецца і тлумачыцца ў юрыдычных актах. Хай сабе толькі ў сферы адукацыі. Дзе падрабязнае палажэнне «Аб беларускамоўнай школе»? Дзе сказана, што настаўнік беларускамоўнай школы абавязаны ці мае права весці ўрок на беларускай мове? А калі ён вядзе па-руску, то які тут крымінал? А як трэба праводзіць выхаванне дзяцей на беларускай мове? Выключна па-за класнымі «мерапрыемствамі»? Напрыклад, канцэрт, з васьмі нумароў якога толькі адзін на беларускай мове, а астатнія – або па-руску, або танцы. А рускамоўная рэпетыцыя гэтага канцэрта выхаввае любоў да беларускай мовы? А якія правы ці абавязкі на жывую мову, прыкладам, на перапынках, на калідорах? Гэта вельмі важная частка мовы. Пару гадоў таму яна была адзначаная заканадаўча ў «Адзіным моўным рэжыме» (падпісаны Радзьковым), дзе гаварылася пра тры мэты моўнага выха-

вання: «*практычная (камунікатывая), адукацыйная, выхавальная. Практычная (камунікатывая) мэта з'яўляецца вядучай...*» (Дарэчы, чаму знік гэты дакумент? Хіба ён стаў пярэчыць Канстытуцыйны закон пра адукацыю?)

Паспрабаваў я знайсці адказы на гэтыя актуальныя пытанні ў Статуте канкрэтнай беларускамоўнай гімназіі № 4 сталіцы. У 2012 годзе яго прынялі ў новай рэдакцыі. І што вы думаеце я там знайшоў? Словазлучэнне «беларуская мова» я сустраў толькі АДЗІН раз!!! Вось і ўвесь адказ на мае пытанні! Ці, можа, я няўважліва чытаў? Не, гэта беларуская грамадства прапусціла такі пункт 3.2 вышэйзгаданага Статута (ёсць на сайце gym4.minsk.edu.by). Чытайце ўважліва: «*Асноўнымі мовамі навучання і выхавання ва ўстанове з'яўляюцца беларуская і руская*». Усё! Гімназія № 4 больш не беларускамоўная!

Я быў на прыёме ў намесніка міністра адукацыі В. Якжыка. Пачаў ад Канстытуцыі, права на выбар мовы. Гэтым правам ганарацца, ахвотна хваляцца сваімі дасягненнямі. «У Магілёве, – кажу, – вучыцца па-беларуску адзіная Ялінка!!! Нацыя не выбірае родную мову! Вас гэта хвалюе? Для вас гэта праблема?»

У адказ Якжык толькі пабегаў цяжкім поглядам.

«Віктар Віктаравіч, я задаў пытанне. Не чую адказу».

«Галоўнае – не трэба нікога прымушаць».

«А адсутнасць беларускамоўных універсітэтаў – гэта не прымус?! Мой

сын паступіў у БДУ добраахвотна? Ён меў выбар?»

Наступнае пытанне – юрыдычнае забеспячэнне выбару. (Фізічнага, як бачым, выбару няма.) Кажу схематычна: сэнс адукацыі – даць веды. Дзеля гэтага існуе дакумент – «Палажэнне аб устаноў агульнай сярэдняй адукацыі». Арт. 50 Канстытуцыі дае права выбару з дзвюх дзяржаўных моваў. Гэта значыць: 2 розныя формы школы – беларускамоўная і рускамоўная. Аднолькавыя паводле зместу і розныя па форме. Пра змест ёсць Палажэнне, а дзе Палажэнні пра кожную форму? Няма.

Я па вяртанні дахаты ўважліва прачытаў арт. 90 Кодэкса аб адукацыі... (У гэтым месцы мне дыханне заняло.)

3 13 студзеня 2011 г. юрыдычна, г.зн. па ўсёй краіне, у нас больш няма беларускамоўных школ і садкоў!!! Не было ўнівесітэтаў, а цяпер няма і школаў. Там рускім па беларускаму напісана, што беларускамоўнымі ці рускамоўнымі могуць быць толькі: КЛАССЫ, ГРУППЫ, ПОТОКІ. Школаў больш няма. Гэта – гістарычны факт.

Цікава толькі, чаму да гэтай пары ўсё яшчэ ўжываецца гэты тэрмін? Напрыклад, у гутарцы са мной хваліліся сваёй статыстыкай: «У нас 51% беларускамоўных школ...» Асперагаюцца рэзкай рэакцыі. Нават усемагутная акула не адразу накідваецца на бездапаможную ахвяру. Бо ахвяра ў агоніі незнарок можа параніць ёй вока. А гэта – блізкая смерць акулы.

Дымамі быў у цэнтры сталіцы, наведваў 23-ю гімназію. О, дзіва! На ўваходзе, не звачаючы ні на якія кодэксы, на мяне спакойна пазірала шыльда: «Гімназія з беларускай мовай навучання № 23 горада Мінска». Значыць – жыве Беларусь!

Тэнік ЛОЙКА

Ад рэдакцыі. Аўтар ліста, мінскі скульптар, бацька беларускамоўных дзяцей, пастаянна звяртае ўвагу грамадства на стан мовы карэннай, дзяржаўнаўтваральнай нацыі нашай краіны. Магчыма, не ва ўсім многія адназначна з ім пагодзяцца. Але падобныя людзі якраз дзеля таго, каб будзіць грамадства, пакуль не позна. Пакуль «ня ўмёрлі». І калі пэўныя заканадаўчыя трактоўкі па моўным пытанні даюць магчымасць для розначытання, то няма гарантыі, што той ці іншы артыкул не будзе прачытаны канкрэтным чыноўнікам акурат так, як патрабуе «вастрыня моманту», як неабходна некаму прачытаць і трактаваць гэты артыкул.

Імя ў паўстанні —

Аляксандр Акінчыц

Даўняя традыцыя ў нашым грамадстве — святкаваць юбілей пэўных падзеяў і асобаў. Адна адзначаюцца з вялікім размахам, іншыя праходзяць ледзь заўважанымі. Тым не менш, любая круглая дата, як бы да яе ні ставіліся, — гэта нагода яшчэ раз звярнуць увагу на багацце і веліч уласнай гісторыі, неадназначнасць і шматграннасць яе падзеяў і з'яваў. Не стаў выключэннем і 2013-ы: сёлета адзначаецца 150-годдзе з пачатку нацыянальна-вызваленчага паўстання 1863–1864 гг. у Польшчы, Літве і Беларусі пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага.

Падзеі паўстання, нягледзячы на іх навуковую распрацаванасць, да сённяшняга дня прыцягваюць увагу даследчыкаў і аматараў айчынай гісторыі. Справа ў тым, што асвятленне грамадска-палітычнага руху 1860-х гг. доўгі час не было пазбаўлена ідэалагічных штампаў, уплываў розных гістарычных школ і палітычных працаў. Менавіта таму стаўленне да выступлення і сёння неадназначнае, выклікае шмат спрэчак і меркаванняў. Тым не менш, гэта адна з найважнейшых падзеяў другой паловы XIX ст., якая аказала вызначальны ўплыў на далейшы лёс Беларусі.

Для Пружаншчыны паўстанне не проста дата ў гісторыі. Менавіта гэты рэгіён з'яўляўся адным з цэнтраў рэвалюцыйнага руху, месцам дыслакацыі і актыўнай дзейнасці атрадаў, у склад якіх уваходзілі не толькі прадстаўнікі шляхецтва, але і сялянства. Судовыя дакументы захавалі для нас імёны дзясяткаў тутэйшых жыхароў, якія ўдзельнічалі ў «партызанцы», аказвалі дапамогу, ці проста спачувалі, інсургентам.

Сярод іх узгадваецца імя Аляксандра Восіпавіча Акінчыца — урача, грамадскага дзеяча, мемуарыста. Вядома, што А. Акінчыц нарадзіўся 9 лютага (28 студзеня) 1839 г. у вёсцы Сялец Пружанскага павета (сучасны Бярозаўскі раён). Пачатковую адукацыю

хутчэй за ўсё атрымаў дома, сярэдняю, магчыма, у Пружанах. У 1856–1861 гг. вучыўся на медыцынскім факультэце Маскоўскага ўніверсітэта. Менавіта там малады чалавек захапіўся вызваленчай рамантыкай, апынуўшыся ў асяроддзі прагрэсіўнага зямляцтва з Літвы-Беларусі. Тое, што Аляксандр свядома і добраахвотна далучыўся да нацыянальнага руху, пацвярджаюць яго словы, зафіксаваныя

Што і было прызнана Аляксандрам на допытах пасля разгрому выступлення.

Паводле ўспамінаў А. Акінчыца, першы буйны паўстанцкі атрад на Пружаншчыне з'явіўся зімой 1863 г. — гэта быў атрад Рамана Рагінскага, які 13 лютага захапіў Пружаны. Сам Аляксандр далучыўся да паўстання ў красавіку 1863 г., калі атрымаў прадпісанне з Варшавы далучыцца да атрада Фелікса Влодэка (уваходзілі ў асноўным жыхары Пружаншчыны і ваколіцаў). Разам з іншымі шляхціцамі А. Акінчыц накіраваўся ў Міхалінскі лес, дзе сустрэўся з рэшткамі разгромленай групы Самульскага, пакінутага Рагінскім для кіраўніцтва паўстаннем у Пружанах. Гэты невялікі атрад у 70 чалавек, не дакачаўшыся падыходу Влодэка, рушыў да Бярозы. Па дарозе ён уступіў у бой з атрадам рускіх рэгулярных войскаў, у час якога непрыяцель быў разбіты, а ў рукі паўстанцаў трапіла многа зброі. Пад час бітвы ў Міхалінскім лесе загінула многа рускіх салдатаў і паўстанцаў. Менавіта ў Міхаліне пружанская паўстанцкая група далучылася да атрада Густава Стравінскага (Млотака). У атрадзе Аляксандр аказаўся «разам з двума стрыечнымі

братамі» — Станіславам (былы афіцэр рускай арміі) і Феліксам (студэнт Пецярбургскага ўніверсітэта). Дарэчы, у атрадах паўстанцаў былі таксама і іншыя прадстаўнікі роду Акінчыцаў — Уладзіслаў і Людвік. Паводле паказанняў розных сведкаў вядома, што Аляксандр знаходзіўся ў атрадзе Стравінскага, але найбольш «як урач — лячыў, а не змагаўся».

Істотнаю крыніцай аб паўстанні на тэрыторыі Пружаншчыны з'яўляюцца мемуары А. Акінчыца, дзе можна знайсці не столькі апісанне баявых дзеянняў, колькі адлюстраванне грамадскага становішча ў Беларусі і ўласны перажыванні патрыёта. Яго ўспаміны дазваляюць сцвярджаць, што ён быў з катэгорыі рэвалюцыянераў-

ідэалістаў, які рамантызаваў рэчаіснасць і гісторыю свайго народа, марыў аб свабодзе радзімы. «...Паўстанцкія вогнішчы асвятлялі старыя дрэвы, каля якіх сядзелі ўзброеныя мужчыны. Яны часта спявалі патрыятычныя песні пад акампанемент атраднага флейтыста, і сэрца поўнілася надзеяй. Рэха несла спеў над прыгнечанай зямлёю, абуджаючы жаданне свабоды. ... Пар кухняў, дым вогнішчаў, грукат зброі і смеху, жарты і нават жалобны гук флейты — усё стварала адзінае цэлае, поўнае зачаравання і гармоніі. Гэта назаўсёды адлюстравалася ў маея памяці», — так паэтычна апісваў А. Акінчыц побыт паўстанцаў у мемуарах. Ён таксама адзначаў, што ў інсургентаў не было недахопу ў грошах, адзенні і ежы, сцвярджаў: «сярод нас было многа сялян, якія былі ўзброены самаробнай зброяй». Сапраўды, паводле падлікаў сучасных гісторыкаў, колькасць сялянаў сярод паўстанцаў на тэрыторыі Гродзенскай губерні дасягла 33 %.

Разам з лекарскай практыкай А. Акінчыц удзельнічаў і ў баявых аперацыях атрада Г. Стравінскага-Млотака пад Ружанамі (13 чэрвеня 1863 г.), каля вёсак Вялікі Кут і Лыскава.

Аднак змаганне А. Акінчыца, як і многіх іншых, не было доўгім. Восенню 1863 г. паўстанне пайшло на спад, большасць атрадаў была знішчана царскімі войскамі. Іх ўдзельнікі загінулі ці трапілі ў палон, частка ўцякла за мяжу ці разышлася па хатах. Доўгае блуканне па лясах, пастаянны холад і вільгаць, шматлікія раны падарвалі здароўе Аляксандра — сталі балезні ногі і ныркі. Спачатку ён знайшоў прытулак у родных у маёнтку Замойскіх каля Кабылаўкі, а потым трапіў у маёнтка маці ў вёску Нямковічы на Пружаншчыне.

Адначасова з разгромам паўстанцкіх атрадаў пачаліся разборы з усімі, хто меў дачыненне да «польскага бунту». А. Акінчыца арыштавалі 14 лістапада 1863 г. «за бытосць в мятежной шайке и не явку к властям по возвращении из оной». Аляксандр успамінаў, што разам з ім у турме апынулася амаль усё шляхецтва павета. Трэба адзначыць, што восенню 1863 г. Пружаны былі перапоўнены рускімі войскамі. У горад

звезлі ўсіх, каго падазравалі ў сувязі з паўстанцамі. Акрамя асноўнага будынку павятовай турмы, улады арандавалі яшчэ тры вялікія будынкі, але яны не ўмяшчалі ўсіх арыштаваных. У красавіку частку зняволеных, у тым ліку А. Акінчыца, адправілі ў Гродна. Там 13 красавіка 1864 г. адбыўся ваенны суд. У прысудзе гаварылася: «бывшего окружного врача дворянина Александра Окинчица, ... за бытосность в шайке мятежников добровольно... лишив всех прав состояния по 3-й степени, сослав на каторжную работу в рудники на 15 лет». І пасля абвяшчэння прыговору ён разам з іншымі асуджанымі быў этапіраваны ў Сібір.

Жорсткая расправа над удзельнікамі і тымі, хто спачуваў паўстанню, а таксама над іх роднымі, стала мэтанакіраванай палітыкай Расійскай імперыі па выкараненні антыцарскіх настрояў мясцовага насельніцтва і знайшла сваё адлюстраванне ў заяве віленскага генерал-губернатора М. Мураўёва, адрасаванай да былых інсургентаў: «Забудьте наивные мечтания, занимавшие вас доселе, господа, и помните, что если вы не станете здесь со своими мыслями и чувствами русскими, то вы будете здесь иностранцами и должны тогда покинуть этот край».

А. Акінчыц адбываў ссылку ў Томску. Аднак у 1865 г. з дапамогай мясцовых народнікаў яму ўдалося купіць якасны фальшывы пашпарт на імя Мечыслава Мілеўскага і ўцячы за мяжу.

З 1882 г. А. Акінчыц стаў грамадзянінам Францыі, дзе жыла вялікая колькасць эмігрантаў з зямель былой Рэчы Паспалітай. Менавіта ў Францыі ім былі напісаны цікавыя мемуары «Успаміны аб побыту ў Расіі ў 1863 г.», якія доўгі час захоўваліся ў сямейным архіве Акінчыцаў і нядаўна былі выданы на французскай мове. Аляксандр удзельнічаў у шматлікіх грамадскіх мерапрыемствах, але большую частку свайго дзейнасці на новым месцы ён прысвяціў лекарскай справе. У Парыжы Аляксандр пацвердзіў свой маскоўскі дыплом урача, закончыўшы спецыяльныя медыцынскія курсы ў 1867 г. Паводле ўспамінаў яго сучаснікаў гэта быў даволі мірны чалавек, які сумленна ставіўся да свайго справы, заўсёды быў гатовы аказаць дапамогу тым, хто яе чакаў. У эмігранцы А. Акінчыц быў жанаты два разы — з Юзэфай Залескай (1871) і Ганнай Кракавецкай (1878), меў пяцера дзяцей.

Лекар-паўстанец Аляксандр Акінчыц памёр 18 сакавіка 1886 г. у прыгарадзе Парыжа Вілепрэ-ле-Клэз. Імя гэтага чалавек з вялікай павагай узгадваецца і сёння ў французскім горадзе, які даў прытулак нашаму суайчынніку. Захаваліся мемарыяльны пакой і вуліца «доктара Аляксандра».

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік
фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі паліцый»

Сустрэча з рэдкай кнігай

Сёлета Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У.І. Леніна спаўняецца 85 гадоў. А пяць гадоў таму ў гэтай установе быў створаны музей рэдкай кнігі, куды мы і наведаліся.

Загадчыца аддзела рэдкай кнігі Дзіна Мельнічэнка расказала, што аснову музея складала значная частка былой кніжнай калекцыі князёў Паскевічаў, якія да 1917 года валодалі Гомельскім староствам і мелі тут свой палац

Венецыянскае выданне па географіі, 1802 г.

(помнік архітэктуры XIX стагоддзя). Гэта – звыш 6 тысячаў кніг, выдадзеных у XVI – пачатку XX стагоддзя, у тым ліку і кнігі з бібліятэкі імператара Напалеона. Ёсць шмат прыжыццёвых выданняў замежных і рускіх класікаў літаратуры: Мікалая Гоголя, Льва Талстога, Віктара Гюго, Аляксандра Дзюма, Фенімора Купера, Анарэ дэ Бальзака, многіх іншых. Сабраныя тут і царкоўныя старадрукі: «Апостол» Кандрата Іванова (Масква, 1623), «Псалтырь» (Львоў, 1791), іншыя. Што цікава, музей рэдкай

Гідам па музеі была Д. Мельнічэнка

кнігі абласной бібліятэкі стаў ужо традыцыйным месцам, які наведваюць маладажоны.

Бібліятэкары з ахвотай ідуць ім насустрач.

Мікалай ШУКАНАЎ

«Рэха вайны – у дзіцячых сэрцах» – гэта не проста кніга. Гэта вынік вялікай працы многіх людзей, аб'яднаных адзінай мэтай, – наведанніц людзям «жывую» праўду пра перажытае ў часе вайны тымі, хто быў на парозе сваёй будучыні. Пра дзяцей вайны, што былі вывезеныя на прымусовыя працы ў Германію. Далёка не ўсе яны выжылі. Большасць не дажылі да сённяшніх дзён. Засталіся адзінкі. Тым больш сведчанні іх надзвычай важныя. Столькі дзесяцігоддзяў гэтыя людзі былі забытымі. Усімі. Ды і самі, напэўна, неаднойчы загорвалі тых старонкі памяці, што вярталі іх у страшныя дні далёкай вайны. Той смутны час забраў такія лёгкія, лёткія, такія светлыя гады дзяцінства, юнацтва. Перакрэсліў гэтыя звычайныя ў звычайным часе адметнасці чалавечай жыцця.

Кніга мае прадуманую кампазіцыю: прадмова кіраўніка праекта Л. Кашанковай, дзе вызначаныя мэты, задачы і шляхі яго рэалізацыі, тры раздзелы – «Рэха вогненнага гадоў», «Зняволеныя фашысцкіх лагераў і іншых месцаў прымусовага ўтрымання» і «Дзеці вайны». У якасці пасляслоўя – прэзентацыя матэрыялаў у перыядычным друку і спіс былых зняволеных, якія жывуць у Гродзенскім раёне.

Галоўную частку кнігі займае другі раздзел, які складаюць запісаныя валандарамі (а гэта маладыя настаўнікі, вучні) успаміны тых, хто ў гады вайны быў вывезены ў Германію. Самыя страшныя здзекі вытрымалі выгнанцы, якія трапілі ў канцлагеры: «Умовы былі невыноснымі. Выжыць маглі толькі тыя, хто быў моцны духам, і то не ўсе. Здзекі над зняволенымі былі штодзённымі. У бараках... было вельмі холадна... На абед давалі невялікі кавалачак хлеба з апілкамі і місачку баланды з гародніны. Спаць дазвалялі толькі шэсць гадзін», – з успамінаў Б. Праўко.

Тыя ж, што трапілі на працы да гаспадароў, знаходзіліся ў значна лепшых умовах. Нашыя людзі, а ў большасці тут пададзеныя ўспаміны беларускіх вясцоўцаў, былі звыклія да ўсялякай працы. Тое, што ім даводзілася выконваць у новых гаспадароў, было працай, вядома, нялёгкай, але ж яны і дома рабілі тое ж. А калі яшчэ гаспадар не быў нелюдзею, то жыццё ў зняволенні выклікала хутчэй пакуты маральнага плану – адарванасць ад Радзімы, бацькоў, блізкіх людзей. Зразумела, калі дзевятнаццацігадовая дзяўчына, якая трапіла працаваць на ферму, не ўмела даць кароў, і малако ў яе разліталася ва ўсе бакі, то нічога добрага яе не чакала. А даводзілася даць восем кароў. Калі ж запатрабавалі даглядаць усе дзесяць, то дзяўчы-

Помнік загубленаму дзяцінству

на паскардзілася, што ў яе ацякаюць рукі. Тады яе пакаралі: пабілі гумовым бізуном...

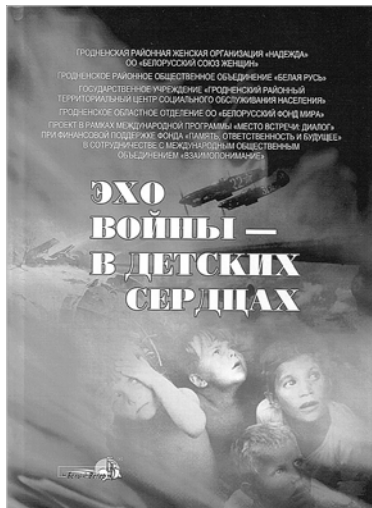
Далёка не заўсёды нашыя маладыя людзі былі бязмоўнымі рабамі. Здзіўляе смеласць вясковай дзяўчынікі Н. Сідарчук, выдатніцы, якая добра валодала нямецкай мовай. Яе некалькі разоў арыштоўвалі, урэшце вывезлі ў канцлагер. Дзяўчына не баялася гаварыць немцам, што жыў ў іх доме: «*Вы праіграеце, бярыце зброю і ідзіце да партызанаў у лес!*» Немцы згаджаліся, што вайна – гэта дрэнна, але гаварылі, што баецца за свае сем'і».

Не мірылася, двойчы ўцякала са свайго месца працы К. Смык, пакуль не трапіла да людскіх гаспадароў, дзе і кармілі добра і не здэкаваліся. Адчайная С. Булак не пабаялася стукнуць віламі па спіне сына гаспадара за тое, што той кпіў з яе.

Яшчэ адна адметнасць амаль усіх аповедаў: пасля вызвалення і вяртання дамоў амаль нікога з малагадовых выгнанцаў тутэйшыя ўлады не пакінулі ў спакоі. Радасць ад сустрэчы са сваімі часцей змянялася на боль і слёзы, бо пачаліся зняволенні, допыты, пагрозы. Тую

ж смелую Н. Сідарчук пасадзілі ў гродзенскую турму, дзе дапытвалі, правяралі. Такія ж здзекі давалася перанесці П. Смыку, якому на допытах пагражалі сібірскімі лагерамі. А. Кашула згадвае, як іх, маладых дзяўчатак, гналі савецкія салдаты, як «*крыўдна было, калі крычалі і тыцкалі пальцамі, што «смурыце, немцецкіе б...ди ідуць»*». Быццам мы самі прасіліся да немцаў...» Малады настаўнік А. Бычэнка, які запісаў гэтыя ўспаміны, заўважае: «*У гэты момант Аляксандра Андрэеўна моцна заплакала, а мне стала вельмі няёмка за такіх «быдлачых» салдатаў, у якіх заўсёды быў хлеб і амерыканская тушонка...*»

Часам людзям патрэбна было хлусіць, хаваць праўду, якая зусім не была нейкім злчынствам, але па мерках савецкай сістэмы за яе чакала пакаранне. Так, заслужаны перад тутэйшымі ўладамі М. Сытых з в. Бандары, які служыў пасля вайны ў войску ў Германіі, а пазней працаваў на розных савецка-партыйных пасадах, прызнаецца, што «*да сённяшняга дня нікому і не раскажыць, што быў вызвалены саюзнымі войскамі, а то б зараз невадома, што са мною было*».

Аўтары артыкулаў і валандары, якія запісалі ўспаміны

У многіх успамінах апавядаецца пра добрых гаспадароў-немцаў. Нашыя людзі рэдка мелі ў сваім жыцці і на Радзіме такую раскошу, таму і запомнілася людскае стаўленне тых, хто меў над імі поўную ўладу. Так, З. Гаук з в. Лапа расказвае: «*Самую цяжкую працу рабіў сам гаспадар... Елі мы разам з гаспадарамі за адным сталом...*». А аднойчы гаспадар пакараў свайго сына (выгнаў з хаты) за тое, што той прымусіў у часе ягонай адсутнасці працаваць дзяўчатаў пад дажджом – яны могуць захварэць...

Літаральна ва ўсіх успамінах размова ідзе пра тое, як кармілі ў выгнанні, бо хлеб і сапраўды быў асноўным сродкам, каб выжыць, каб вярнуцца.

Прашоўшы праз пякельныя пакуты, многія з малагадовых выгнанцаў захавалі аптымізм, небагое (як на іх узрост) здароўе. Некаторыя і сёння яшчэ фізічна працуюць. С. Абухоўская з в. Стрыеўка, якая ў Германіі трапіла да добрага гаспадара, нават грошы, якія той плаціў, адсылала да хаты. Маючы 89 гадоў, пад лапату садзіць агарод і сама выкопвае гародніну. А М. Байдаў бадзёра ездзіць на ровары, марыць напісаць кнігу пра мінулае.

Адметнасць выдання – двухмоўе. Успаміны запісваліся на той мове, на якой колішнія малалетнія выгнанцы апавядалі пра мінулае. У раздзеле «Дзеці вайны» – успаміны непасрэдна тых, хто ў розных умовах перажыў вайну, або ўспаміны пра дзяцінства бацькоў, аднавяскоўцаў. Большасць з іх – гэта аповеды пра эвакуацыю ў савецкі тыл, дзе давалася выперпець не менш страшныя здзекі, чым на выгнанні. Уражвае апавед ганаровага жыхара Гродна Р. Кныша, сям'я якога трапіла ў Арэбургскую вобласць. Апроч страшнага голаду (ратавала ад галаднай смерці «паляванне» на суслікаў), давалася зведаць здзекі з боку тамтэйшых жыхароў. Дзеці казакоў здэкаваліся з бежанцаў, лічылі гэта геройствам. Праўда, юны Рамуальд ужо тады паказаў свой баявы характар: «*Пакінулі мяне ў спакоі пасля таго, як я аднаму з іх самадзельнай фінкай прабіў сцягну, калі ён наскочыў мне ззаду на спіну і стаў паганяць*».

Вартасць створанага аўтарамі гэтага праекта найперш у праўдзівасці, бо выданне складаюць сведчанні людзей, якія перажылі вайну, убачылі яе на свае вочы. Ды яшчэ і засталіся без віны вінаватымі.

Кніга «*Рэха вайны – у дзіцячых сэрцах*» – яшчэ адзін помнік ахвярам вайнага молаху. Не бязлікі, не ўзнёсла-пафасны, а ўвасоблены ў выказаных нарэшце, праз многія гады маўчання, аповедах-споведзях.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

Некалькі гадоў таму пазваніў у Бешанковічы, што на Віцебшчыне. Спярша – у аддзел культуры мясцовага райвыканкама. Затым – у краязнаўчы музей. Хацеў было запытацца, што збіраюцца зрабіць у раёне дзеля ўшанавання памяці мастака-земляка Гаўрыіла Глікмана, які нарадзіўся ў Бешанковічах 14 ліпеня 1913 г. А памёр зусім нядаўна, не дацягнуўшы некалькіх месяцаў да свайго 90-годдзя. «Юдовіка ведаем, Ткачэнку ведаем, а вось Глікмана...», – з некаторым непаразуменнем успрынялі мой зварот. Зразу мела, што на далейшыя распыты і дарэмна было б час губляць.

І ўсё ж на постсавецкай прасторы пра скульптара і мастака-графіка Гаўрыіла Давыдавіча Глікмана, які ў 1980 г. эміграваў з Ленінграда ў Мюнхен, памятаюць. Хоць і вы-

стаўка, напалову афіцыйная, была пры жыцці ўсяго адна, у Ленінградскім аддзяленні Саюза кампазітараў. Тады ўлады ўсіх «сабак» на Гаўрыіла Давыдавіча павесілі. «Касмапаліт» было самым мяккім словам, кінутым у адрас мастака. Вядома, сам падбор герояў скульптуры і жывапісу, графікі Глікмана выклікаў раздражненне афіцыйных асобаў: Барыс Пастэрнак, Яўген Еўтушэнка, Ганна Ахматава, Марына Цвятаева, Саламон Міхоэлс, Франц Кафка – вось абраныя ўраджэнцам Бешанковічаў персанажы сусветнага Храма Мастацтва. Відаць, аглядаючы працы Глікмана,

афіцыйныя рэцэнзенты і ацэншчыкі жыцця адразу выцягвалі з цяжэтай памяці і такія радкі Ахматавай: «И если зажмут мой измученный рот, // Которым кричит сто-миллионный народ...».

У Санкт-Пецярбургскім музеі Фёдора Міхайлавіча Дастаеўскага знаходзіцца цэлая галерэя глікманаўскіх працаў. У прыватнасці, аўталітаграфія «Ф.М. Дастаеўскі» (створаная ў 1969 г.), партрэт «Ф.М. Дастаеўскі – аўтар "Бесаў"» (таксама 1969 г.), карціна «Ф.М. Дастаеўскі» (1966 г.). Высокую адзнаку гэтым працам даў у свой час кампазітар Дзмітрый Шастаківіч.

«Я ўсё сказаў...»

яць ушанаванню памяці Гаўрыіла Глікмана на яго радзіме – у Бешанковічах, Віцебску. Добра было б арганізаваць выстаўку Гаўрыіла Давыдавіча і ў Мінску. Можна, напрыклад, да 70-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Мастак, пайшоўшы на фронт добраахвотнікам, закончыў вайну камандзірам артылерыйскай батарэі ў Берліне, каля сценаў рэйхстага. І так здарылася, што апошнія 23 гады свайго жыцця савецкі салдат Гаўрыіл Глікман правёў у Германіі. У Мюнхене прайшло некалькі выставак нашага земляка. А ў Расіі толькі адна, ды пасля смерці... Выдадзены ў Германіі і альбом рэпрадукцыяў працаў таленавітага жывапісца і графіка.

Кастусь
ЛАДУЦЬКА,
г. Мінск

Традыцыі і сучаснасць

Мы слухаем death-metal, а чуем «Колас»...

«Dialectic Soul» – «Сымон-музыка»,
Рэчыца, 2011, «Strong Music Productions»

Хоць нямала меламаў кажуць, што інтэрнэт забіў музычна-выдавецкую ініцыятыву, колькасць музычных альбомаў беларускіх рок-гуртоў стала павялічваецца. Выходзяць не проста стандартныя кружэлкі, але і сучасныя дыгбукі, падарункавыя рарытэты. Не адстае і якасць музыкі. Але калі на сусветнай рок-прасторы сам такі стан часам нудзіў спагнутаю (стылі рок-музыкі множыліся, а альбомы ўсё нагадвалі адзін аднаго стандартным чаргаваннем трэкаў па тыпе «быстрык-медляк», пакуль Эндру Лойд Уэбэр з Цімам Райсам не асмеліліся на рок-оперу «Ісус Хрыстос – суперзорка»), дык і ў нас гэта ўрэшце паўплывала на актывізацыю фантазіі музыкаў. Яшчэ ў трэцім выпуску CD-серыі «Hard Life – Heavy Music» (2004) малады на той час рэчыцкі дэз-метал-гурт «Dialectic Soul» вырашыў замахнуцца на класіку, зрабіўшы сапраўдны хіт паводле знакамітай пазмы Якуба Коласа «Сымон-музыка».

Вось як пісаў 17 снежня 2004 года ў газеце «Знамя юности» музычны аналітык Анатолий Мьяльгуй: «Асабліва прыкметным дэбютам стала тут кампазіцыя гурта «Dialectic Soul». Яна створаная паводле хрэстаматычных вершаў Якуба Коласа. Дзіўна? Але якім рэальна металёвым духам прасякнутая нібыта знаёмая кожнаму з школы паззія! І як таленавіта папрацавалі над ёй рэчыцкія экстрэмалы!!!»

Адна, хоць і даволі працяглая, песня (амаль 6 хвілінаў). Але метал-фэны адназначна выказваліся за працяг такіх эксперыментаў. На прэзентацыйным канцэрце ў сталічным клубе «Reactor» музыкі паабяцалі працяг, але верылася з цяжкасцю. І праз нейкі час да сталіцы даляцелі весткі, што лэйбл «Strong Music Productions» (на якім дэбютавалі такія знакамітасці, як «Камаедзіца», «Serdce», той жа «Dialectic Soul») ужо здзейсніў такі рэліз. Тактыка бартэра дапамагла трапіць выданню і ў Мінск, адкуль пераможнае шэсце яўнай творчай удачы працягваецца на кожным канцэрце.

Адразу вярта адзначаць дзівацтва музыкаў, якія на саміх альбомах нідзе не напісалі «Dialectic Soul», хоць пачынаецца ён з таго самага мега-хіта «Сымон-музыка» 2004 года. Дый фота ў буклеце, рэестр удзельнікаў падказваюць, што гэта якраз тое, чаго чакалася. Навошта такая таямнічасць? Тлумачыць гітарыст і клавішнік гурта Вячаслаў Знахарэнка: «СЫМОН-МУЗЫКА – гэта назва праекта музыкаў гурта DIALECTIC SOUL, якія самі не

хочуць, каб у слухачоў былі асацыяцыі з прывычным іміджам. Другі дыск адпаведна будзе мець назву «СЫМОН-МУЗЫКА частка 2», але ў планах – прывабіць музыкаў з іншых калектываў, ужо вядуцца перамовы».

Ці слушная такая тактыка аўтараў праекта, паказвае жывая практыка: у музычных крамах ніводзін прыхільнік экстрэму і не падазрае пра схаваную за надта традыцыйнай аздобай акварэлі Васіля Лукіна шыкоўную melodic-death-metal-оперу, а аматары класічнай паззіі не заўжды гатовыя моцна здзівіцца (хоць некаторых усё ж уражвае ўзровень рэліза).

Шчыра кажучы, стэрэатыпы мыслення нярэдка збіваюць і дасведчаных людзей з панталыку, калі за стандартным тэрмінам death-metal чакаеш толькі

хрыпаў і стогнаў, што пра melodic нават забываеш. А вось тут і я, крыху расчараваны схемамі сучаснага экстрэму, адчуў эмацыйны катарсіс не толькі ў той яўна выйгрышнай стартавай мелодыі, але і ў пошuku ключавых тэмаў, у шматграннасці самой канструкцыі гэтага маштабнага музычнага палатна (40 хвілінаў). Дый тут не толькі ўдалыя хіты, але й прынамсі дзве вялікія мелодыі, у развіцці якіх прасочваюцца і ўплывы джаза, фолька побач з традыцыйнымі хадамі death-metal: «Сымон-музыка» і «Родны край». Тут вы на першых дваццаці секундах адчуваеце жывую цэпльную настройку, якая плаўна, нават з узражэннямі духавых, узмацняе гітарным драйвам нестрыманую энергетыку:

Раз Сымону давалося чуць,
як граюць дудары,
І яму тады здалася, што да гэтае пары
ён дзіцятка быў дурное,
што не жыві ён, а блукаў,
Што цяпер пазнаў ён тое,
чаго шчыра так шукаў.

Час запомніць імёны таленавітых рэалізатараў: Вячаслаў Знахарэнка (гітара, клавішныя), Галіна Куліцкая (клавішныя), Аляксандр Ключнікаў (вакал, гітара, бас, бубны) + яшчэ дзве вакалісткі – Ілона Аўрамчыкава і Вікторыя Бідава. Карацей, «Dialectic Soul».

Далей – «Разважанне аб смерці» (4 хвіліны) – ну гэта эталонны death-metal паводле эталоннага Якуба Коласа:

Смерць, жыццё – дзіўна ўсё гэта!
І нашто жыць, каб сканаць,
Смерць прыйшла – і песня спета,
і прыкладзена пячаць.
І няўжо не будзе следу,
жыві на свеце ты ці не?..
Смуткаваў Сымон па дзеду,
а з ім бачыўся у сне.

Не менш узорны death і ў згаданай «Родны край» паводле вядомага кожнаму школьніку ўрыўка пад словы «з двух бакоў браткі з дубінай заганылі нас

Шукаючы аналогію для адэкватнага параўнання ўнікальнай даробкі «Dialectic Soul» у праекце «Сымон-музыка», мімаволі прыгадваю яшчэ адзін унікальны калектыў з той жа Гомельшчыны – «Re1ikt», які таксама здолеў вярнуць беларускі экстрэм да маштабных канцэртных альбомаў («Рэкі прабілі лёд»), які нават еўрапейскія адмыслоўцы называюць узорным паводле якасці запісу. І ўсё ж жанр рок-оперы, дый нават death-metal-оперы яшчэ больш складаны, таму пакуль здзейснены толькі першы этап аўдыёўвасаблення, які натхняе на чаканне і адпаведнай тэатральнай пастаноўкі. А тую самую аўдыёчастку цяпер можна замовіць праз пошту www.strongmusic.narod.ru/catalog.rar у слаўным горадзе Рэчыцы. Але памятайце, што выданне мае дзве версіі: звычайныя пластыкавы бокс і падарункавы калекцыйны digibook, што вярта адзначыць у заяўцы адразу.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА, музычны крытык

Краязнаўства на беларускіх землях у перыяд Расійскай імперыі (1772/1795 — 1917 гг.)

Развіццё краязнаўчага руху ў 1772/1795 — 1864 гг.

Хаця ў краі цяжка было атрымаць дазвол на выданне перыядычнага органа, але перадавыя людзі імкнуліся выказаць свае думкі. Так, Ю.І. Крашэўскі, характарызуючы стан літаратуры на Віленшчыне і Гродзеншчыне, напісаў: «Мы ўладары зямлі, маем абавязкі гаспадарчыя і грамадскія, аднак павінныя разрывацца на часткі, жадаючы служыць літаратуры і мове». А. Плятэр у 1850 г. у лісце да Крашэўскага пісаў, што пажадана было б заняцца «выданнем правінцыйных штогоднікаў, у якіх бы збіраліся гістарычныя, археалагічныя, фізічныя, статыстычныя і г.д., карысныя для апісання нашага краю». На жаль, арганізаваць краязнаўчыя штогоднікі не існавала магчымасць. У зацікаўленых людзей не хапала сродкаў і сілы вытрымаць, пераадолець супраціў адміністрацыйных органаў.

У гэты час вынікі краязнаўчых даследаванняў пачалі сістэматычна друкавацца ў перыядычным друку ў Вільні, Полацку, Варшаве, Пецярбургу і іншых гарадах, а таксама ў беларускай губернскай перыёдыцы. Выдаваліся кнігі і зборнікі краязнаўчага зместу. Найбольшую распаўсюджанасць атрымаў перыядычны друк Вільні. У газетах і часопісах «Kurier Litewski», «Dziennik Wilenski», «Tygodnik Wilenski» рэдактарамі былі вядомыя людзі, якія мелі дачыненне да краязнаўчых даследаванняў, — А. Марціноўскі, Ф. Снядэцкі, С. Юндзіл, К. Контрым, М. Балінскі. У гэтых выданнях знайшлі месца афіцыйныя і неафіцыйныя матэрыялы па беларускіх рэгіёнах, лісты і артыкулы рэгіянальнай тэматыкі.

Ю. Крашэўскі выдаваў у 1841–1852 гг. «Атэнэум» (66 тамоў). Назва паказвае амбітныя імкненні Крашэўскага, такія назвы мелі найбольш сур'ёзныя часопісы ў Еўропе. Паводле зместу часопісу быў літаратурным, мастацкім і навуковым. Сярод галінаў навукі вядучай была гісторыя, перш за ўсё — публікацыя гістарычных крыніцаў XVI–XVIII стст., прысвечана

ных асобным беларускім мясцінам, асабліва ў трох першых тамах. У «Атэнэуме» друкаваліся І. Даніловіч, Т. Нарбут, Я. Тышкевіч.

Найбольш выразныя характарыстыкі краязнаўчага выдання меў перыядычны зборнік пад назвай «Рубон», які выпускаў у 1842–1849 гг. заможны віцебскі памешчык К. Буйніцкі. Выданне прызначалася для жыхароў Віцебскай губерні, Падзвіння. Кола аўтараў складалі пераважна жыхары гэтага рэгіёну. Буйніцкі пісаў у першым томе выдання аб гэтых аўтарах: «...вянок самародных кветак, расцвіўшых на беразе Дзвіны». Тут друкаваліся разнастайныя матэрыялы: артыкулы па галінах навук, асабліва па сельскай гаспадарцы, эканоміцы, географіі, гісторыі, арыгінальныя і перакладныя творы мастацкай літаратуры. Напрыклад, у першым томе былі змешчаны прыгожы верш «Дзвіна» І.Я. Храпавіцкага, «Марына, апавесць беларуская» А.К. Гроза. У артыкуле «Падарожжа па краі» выказваюцца пачуцці бязмежнай любові да роднай беларускай зямлі, з гумарам і іроніяй, але і з несумнеўнай назіральнасцю характарызуецца мясцовая моладзь, некаторыя рысы нацыянальнага характару. Калі польскую моладзь аўтар параўноўвае з трапяткой асінаю, падкрэсліваючы яе пустапарожнасць, гаварліваць, рухавасць, то маладыя беларускія шляхціцы «поўзаюць, карпеюць, драмаюць, спяць, пазяхаюць, неміласэрна нудзяцца, гавораць аб брычках, фурманах, псах, Бог ведае аб чым; словам, моладзь гэтая часта пры найлепшых прыродных здольнасцях і талентах падобная бывае да перакіслых грыбоў у цёмных лясах...».

Краязнаўчы змест займаў адметнае месца і ў «Месячніку Полацкім», выданні Полацкай езуіцкай акадэміі. Тагачасны Полацк знайшоў падрабязнае апісанне ў часопісе з пункту гледжання складу гараджанаў і забудовы.

А.Г. Кіркор выпусціў некалькі перыядычных выданняў, дзе друкаваліся матэрыялы па археалогіі, гісторыі, фальклору беларускіх тэры-

торыяў. У 1857 г. ён даў жыццё выданню «Тэка віленска», у якой апублікаваныя найбольш значныя гісторыка-краязнаўчыя матэрыялы аб рэгіёнах і населеных пунктах Беларусі. Большасць краязнаўчых выданняў гэтага перыяду, якія выйшлі на тэрыторыі Беларусі, былі польскамоўнымі. Улады са свайго боку пачалі ствараць афіцыйныя органы мясцовага перыядычнага друку, якімі сталі газеты «Губернскія ведомасці».

Бібліятэчна- бібліяграфічнае краязнаўства

Захаваліся нешматлікія звесткі пра існаванне ў бібліятэках ВУНУ, канфесійных устаноў і прыватных асобаў рукапісаў і друкаў, прысвечаных беларускім землям. Такія зборы выкарыстоўваліся для краязнаўчых даследаванняў. Першай спецыялізаванай бібліятэкай, прысвечанай Паўночна-Заходняму краю і асобным яго мясцінам, была бібліятэка Віленскага музея старажытнасцяў і археалагічнай камісіі. Я. Тышкевіч перадаў туды 3 000 тамоў выданняў, каштоўных для вывучэння заходняга краю. У бібліяграфічнай прадукцыі прасочваецца павышаны інтарэс да краязнаўчых беларусазнаўчых праблемаў. Гэта сведчыла аб росце цікавасці да навуковых даследаванняў Беларусі. Бібліяграфічныя агляды змясцілі ў сваіх кнігах К.І. Грум-Гржымайла «Пракаўтун» (1828), А. Рыпінскі «Беларусь» (1840). У аглядзе па тэме «Ян Баршчэўскі і Беларусь», напісаным фалькларыстам Р.А. Падбярэкім і змешчаным у кнізе «Шляхціц Завальня», характарызаваўся творы на беларускай і польскай мовах, прысвечаныя Беларусі, і крытыкаваліся тыя аўтары, якія не цанілі культуру роднага краю.

Краязнаўчая персанальная бібліяграфія папоўнілася біябібліяграфічным слоўнікам «Бібліятэка пісьменнікаў Полацкай часткі», складзеным Д. Браўнам (змешчаны ў выданні А. Банера «Бібліятэка пісьменнікаў Таварыства Ісуса» (1853–1856)). Ён адлюстравваў біяграфічныя і бібліяграфічныя звесткі аб усіх членах ордэна езуітаў, якія належалі да Полацкай пляцоўкі і на працягу 1564–1852 гг. вызначыліся сваімі працамі ў галіне тэалогіі, гісторыі, літаратуры, мовазнаўства і інш.

Валянціна
САТВА

(Працяг будзе)

Сустрэкае лёд вясну

З наступленнем вясенняга пацяплення паверхня вадаёмаў пачынае паступова адтайваць. Як паказвае шматгадовая практыка, тонкі лёд прыцягвае да сябе дзяцей, якія наладжваюць па ім экстрэмальныя прагулкі. Гэтая праблема актуальная і ў наш час. Ды і дарослыя недалёка адышлі ад дзяцей. Штогод зімой і ў пачатку вясны мы можам назіраць, як нястомныя рыбакі ў любое надвор'е, у любы час сутак цярдліва сядзяць каля праталінаў.

Перад тым як пайсці на лёд, дазнайцеся пра тып покрыва і яго таўшчыню. У розных месцах рэчак і азёраў таўшчыня лёду можа быць розная: у вусці рэчкі шчыльнасць яго слабей за цячэнняў.

Калі вы выходзіце на лёд адзін ці ўдвох, яго таўшчыня мусіць быць не менш за 15 см. Калі на ім знаходзіцца група людзей — не менш за 20 см. Блакітны колер ледзянога покрыва кажа пра тое, што лёд даволі трывалы, белы — шчыльнасць удвая меншая, шэры — прысутнасць вады.

Што рабіць, калі вы праваліліся пад лёд:

- не спрабуйце хутка выбрацца на лёд, бо ў тым месцы, дзе вы праваліліся, ён не моцны;
- лягайце на жывот у позу пльвіцы (пакуль паміж слямамі вашай вопраткі застаецца паветра, яно дапаможа трымацца на паверхні вады);
- імкніцеся рухацца да таго краю праталіны, адкуль ідзе цячэнне. Дабраўшыся, пастарайцеся легчы грудзмі на край лёду і, закінуўшы нагу, узлезці на лёд;
- пасля таго, як асноўная частка тулава апынецца на лёдзе, адпаўзіце ці адкаціцеся далей ад праталіны (павольна і асцярожна паўзіце да бяспечнага месца, адштурхоўваючыся нагамі і рукамі);
- апынуўшыся на сушы, спытайцеся сагрэцца.

Калі на вашых вачах нехта праваліўся пад лёд, вазьміце любую палку ці дошку і асцярожна, паўзком, рухайцеся да праталіны. Неабходна дапаўзіць да таго месца, адкуль лёгка можна будзе падаць выратавальны прадмет. Калі чалавек, які знаходзіцца ў вадзе, ухопіцца за прадмет, акуратна выцягвайце яго з вады.

Аказанне дапамогі чалавеку, які праваліўся пад лёд, — даволі небяспечны занятак. Каб дапамагчы пацярпеламу і не стаць ахвярай самому, выконвайце наступныя правілы:

- падумайце, ці зможаце вы аказаць дапамогу самастойна, ці варта паклікаць кагосьці;
- калі будзеце выцягваць пацярпелага, папрасіце яго працаваць нагамі — так прасцей выцягнуць яго з вады;
- выцягніце пацярпелага ў бяспечнае месца і акажыце першую дапамогу, неабходную пры пераахладжэнні арганізма. Выклічце хуткую дапамогу.

Бацькі, ні ў якім разе не дазваляйце дзецям знаходзіцца адным каля вадаёмаў, катацца на санках, лыжах, гуляць у хакей, бо часам і некалькіх хвілінаў дастаткова для таго, каб адбылося непапраўнае!

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Фота Міколы ПІВАВАРА

Дзе варта пабываць

5–7 сакавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пройдзе Міжнародная навуковая канферэнцыя «Супольнасці каменнага і бронзавага вякоў у міжрэччы Віслы і Дняпра».

Напрамкі працы канферэнцыі:

- * Фінальныя палеаліт і мезаліт раўнін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы;
- * Узаемадзеянне «лясных» і цэнтральнаеўрапейскіх традыцыяў у эпоху неаліту;
- * Культурныя змены ў перыяд пераходу ад неаліту да бронзавага веку.

Удзел у канферэнцыі прымуць навукоўцы Беларусі, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны. Па выніках канферэнцыі плануецца выданне матэрыялаў.

Тэлефон для даведак (017) 327 43 22; (017) 327 00 05.

Паводле інфармацыі
арганізатараў

Сакавік

1 – Сергіенка Юрый Пятровіч (1938, Хойніцкі р-н), мастак – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Алесь Бачыла (Аляксандр Мікалаевіч; 1918, Пухавіцкі р-н – 1983), паэт, драматург, перакладчык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

3 – Брэсцкі мір (Брэст-Літоўск; 1918), мірны дагавор Саветскай Расіі з Германіяй, Аўстра-Венгрыяй, Балгарыяй, Турцыяй – 95 гадоў з часу падпісання.

4 – Сангушка Геранім Януш (1743 – 1812), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, генерал-маёр кароннага войска, генерал-паручнік войска ВКЛ, удзельнік паўстання 1794 г. – 270 гадоў з дня нараджэння.

4 – Янка Шарахоўскі (Іван Захаравіч; 1908, г.п. Бялынічы – 1973), пісьменнік, літаратуразнаўца, крытык – 105 гадоў з дня нараджэння.

7 – Кабаковіч Ала Канстанцінаўна (Кабаковіч-Тычына; 1943, Драгічынскі р-н – 1985), літаратуразнаўца, паэтка, перакладчык – 70 гадоў з дня нараджэння.

7 – Кожух Уладзімір Уладзіміравіч (1953, Драгічын), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1992) – 60 гадоў з дня нараджэння.

8 – Мікола Ткачоў (Мікалай Гаўрылавіч; 1918, Краснапольскі р-н – 1979), пісьменнік – 95 гадоў з дня нараджэння.

9 – Аляхновіч Францішак Каролевіч (1883, Вільня – 1944), драматург, публіцыст, празаік, тэатральны дзеяч – 130 гадоў з дня нараджэння.

10 – Кірзэй Рыгор Іванавіч (1938, Салігорскі р-н), мастак у галіне станковага і манументальна-дэкаратыўнага жывапісу – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Гілеп Уладзімір Аляксандравіч (1938, Капыльскі р-н), грамадскі дзеяч, старшыня ГА «Беларускі фонд культуры», галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты», старшыня ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС» – 75 гадоў з дня нараджэння.

12 – Валасевіч Эдуард Станіслававіч (1918, Магілёў – 1997), паэт-байкапісец, заслужаны работнік культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

Продак прыкмячаў

Узяў Ярыла зіму на вілы.

Люты вады падпусціць, а сакавік пад-
бярэ.

Сакавік часамі снегам сее, а часамі
сонцам грэе.

Як у сакавіку туман, дык у жніва дождж –
пан!

У сакавіку зіма не гніе – у красавіку тра-
ва не расце.

Няма ў сакавіку вады – няма ў красавіку
травы.

Сакавік мокры – хлеб горкі.

Не бойся зімы – бойся адзімку.

Грак на гары – вясна на двары.

Вада на лузі, сена ў стагу.

Прышоў марэц – адмарозіў палец.

Хто сее гарох у марцы, той гатуе ў гар-
цы, а хто ў маі, той у яі (яйку. – «КГ»).

Жыта ў сакавіку глядзіць у неба – не па-
каштуеш зімой хлеба.

Сакавік дажджом імжыцца – хлеба бу-
дзе ў рукавіцу.

Сакавік дрэвам сок пускае.

Сакавік зялёны – ураджай благі.

Гракі селі ў гнёзды – праз тры тыдні трэ-
ба пачынаць сябу.

Як у сакавіку снег задувае, будзе ўра-
джай на агародніну і ярыну.

Рана пачне раставаць – доўга не растане.

Сакавіцкая вада гаючая, ёй мыюцца і ад
вяснушак.

Увосень начуй не пераяздаючы ракі,
вясной – пераехаўшы.

На святога Рыгора (12 сакавіка) ідуць
рэкі ў мора.

Яўдокі (14 сакавіка) – з гары патокі.

На Хвядота (15 сакавіка) занос – усё
сена знясе.

Як святы Язэп (19 сакавіка) кіўне бара-
дою, дык зіма ўцякае ўніз галавою.

20–21 сакавіка – вясенняе раўнадзен-
ства.

На Аляксея (30 сакавіка) рыба аб лёд,
санкі – аб плот.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Гасцюе аўцюк у гарадскога дачні-
ка. Купляе той гной і пытаецца:

– Як пазнаць, добры гной ці не?

– Аўцюк глыбакадумна пазірае ў
неба, аўтарытэтна заяўляе:

– Засунь, каласок, руку па локаць
у гной. Дастань. Калі добра пахне –

добры гной.

У тэатры «Зьніч»

11 сакавіка маленькіх глядачоў запраша-
юць на лялечны монаспектакль «**Дзівосныя
авантуры панюў Кубліцкага ды Заблоцкага**».
Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары на сцэне паэтычны монаспектакль
«**Не праклінай, што я люблю**» паводле вер-
шаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці».
Выканаўца – Мікалай Лявончык, музычнае су-
праваджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

12 сакавіка ўдзячных глядачоў чакае філа-
софская казка «**Маленькі анёлак**» паводле вер-
шаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Выканаўца –
Раіса Астрадавінава.

Увечары – монаспектакль «**Нобіль – Барвя-
ны Уладар**» паводле аповесці Уладзіміра Ка-
раткевіча «Сівая легенда». Выканаўца – заслу-
жаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір
Шэлестаў.

13 сакавіка дзяцей запрасяць у чароўнае
падарожжа з галоўнымі героямі лялечнага мо-
наспектакля «**Граф Глінскі-Папялінскі**». Выка-
наўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары на сцэне рамантычная манаопера
«**Адзіночкі птах**». Аўтар лібрэта, рэжысёр-па-
станоўшчык – Галіна Дзягілева, выканаўца – лаў-
рэат міжнародных конкурсаў Андрэй Марозаў.

14 сакавіка на сцэне разыграюць мона-

спектакль-сустрэчу «**Вясёлая каруселя**». Вы-
канаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Бе-
ларусь Ларыса Горцава, музычнае суправа-
джэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Увечары ўвазе глядачоў прапануюць спек-
такль «**Пяюць начлежнікі**». Рэжысёр-пастаноў-
шчык – Таццяна Пацай, выканаўца – Галіна Дзя-
гілева.

15 сакавіка глядачам пакажуць монаспек-
такль «**Мой Маленькі прынец**» паводле аповесці
Антуана дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў П'ера Бе-
ранжэ ў перакладзе Ніны Мацяш. Выканаўца –
Раіса Астрадавінава.

Увечары – паэтычны монаспектакль «**Кра-
сёнцы жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа
«Новая зямля». Выканаўца – Алесь Кашпераў.

18 сакавіка – лялечны монаспектакль «**Граф
Глінскі-Папялінскі**». Выканаўца – Вячаслаў
Шакалідо.

Увечары ўвазе глядачоў прапануюць музыч-
на-паэтычны спектакль «**У краіне светлай...**»
паводле твораў Максіма Багдановіча. Выканаў-
ца – Вячаслаў Статкевіч, музычнае суправа-
джэнне Сяргея Сарокіна (гітара).

Спектаклі праходзяць у *Тэатральнай зале куль-
турнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены.
Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, ве-
чаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна
атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.*

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІНІЯЦЬОРНАЕ ВYДАННЕ,
кішэнная кніга, кніга-ма-
лютка, ліліпутнае выдан-
не, мініяцюрная кніга, міні-выдан-
не – твор друку, памер якога не пе-
равышае 100x100 мм (без вокладкі).
Служыць для задавальнення патрэ-
баў аматараў кнігі, з'яўляецца ад-
ным з сродкаў развіцця кніжнай
культуры і друкарскай тэхнікі, пра-
паганды кнігі, а таксама – аб'ект ка-
лекцыянавання.

Мініяцюрныя кніжкі выпускалі
яшчэ ў антычным свеце. Самым ста-
рым лічыцца «Майнцкі Дыур-
налія», выдадзены П. Шэферам у
1468 г., фармат 12° (94x65). У інку-
набульны перыяд
мініяцюрныя вы-
данні друкаваліся
тымі ж шрыфтамі,
што і вялікафарма-
тыны. У першыню па-
меншыў шрыфт ве-
нецыянскі выдавец
А. Мануцый. У XVI–
XVII стст. масавы вы-
пуск мініяцюрных
выданняў наладзілі
галандскія друкары
Эльзевіры.

На тэрыторыі Бе-
ларусі мініяцюрныя
выданні з'явіліся ў

XVII–XVIII стст.: Малітваслоў
(Магілёў, 1695; 24°), Святцы (Су-
прасль, 1786; 16°). У БССР адно з пер-
шых мініяцюрных выданняў – тэкст
Канстытуцыі БССР на беларускай мове
(Баранавічы, 1948). Сярод сучасных –
зборнік вершаў «Гімн кнізе» (1980),
«Песня пра зубра» М. Гусоўскага
(1981), вершы Янкі Купалы (1982),
зборнік песень «Спадчына» (1983),
«Пробліскі. Мініяцюрны» Я. Брыля
(1992), зборнік вершыў Цёткі (1996),
«У вянок Адаму Міцкевічу» (1998),
«Сама пайдзі дарогаю, голас пашлю
дуброваю. Песні матчыны з Вушач-
чыны» Р. Барадуліна (2005), цыкл
кніг «Выбранае» Я. Купалы,
Я. Коласа. М. Багдановіча ды інш. (2011).
Мініяцюрныя выданні
прыгожа аформленыя
мастакамі А. Кашкурэ-
вічам, В. Шаранго-
вічам, М. Будаевым,
М. Купавым і інш. На
XX Міжнароднай вы-
стаўцы «Кірмашы
«Мінск – 2012» быў
прадстаўлены мінія-
цюрны двухтомнік Ян-
кі Купалы «Жалейка»
(35x47 мм), выдадзе-
ны ў Азербайджане ў
2012 г.

